

F.M. DOSTOIEVSKI FRAȚII KARAMAZOV

Traducere din limba rusă și note de
Ovidiu Constantinescu și Isabella Dumbravă

Feodor Mihailovici Dostoievski s-a născut la 30 octombrie/11 noiembrie 1821, la Moscova. A debutat cu romanul epistoliar *Oameni sărmani* (1846), criticii numindu-l „un nou Gogol“. Au urmat, la scurt timp, microromanele *Nopți albe* (1848) și *Netoșka Nezvanova* (1849). În aprilie 1849 a fost arestat și condamnat la moarte, pe deosebită comutată în muncă silnică pentru apartenența sa la un grup socotit ostil regimului țarist. Anii de detenție (1850–1854) și-au pus amprenta decisiv asupra vieții și personalității scriitorului. După *Amintiri din Casa morților* (1861–1862) și *Însemnări din subterană* (1864), Dostoievski a scris și a publicat, rând pe rând, marile sale romane care îl vor impune ca unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii: *Crimă și pedeapsă* (1866), *Idiotul* (1868–1869), *Demonii* (1871–1872), *Adolescentul* (1875) și *Frații Karamazov* (1879–1880). Personajele lui Dostoievski sunt originale și paradoxale, marcate de un profund psihologism și tragicism, aflate într-o permanentă și pasionantă căutare a armoniei sociale și umane. La 29 ianuarie/9 februarie 1881, Dostoievski s-a stins din viață, lăsând în urma sa o operă inegalabilă, frescă pitorească a societății ruse de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

CUPRINS

DIN PARTEA AUTORULUI.....	7
---------------------------	---

PARTEA ÎNTÂI

CARTEA ÎNTÂI. ISTORICUL UNEI FAMILII OARECARE	11
I. Fiodor Pavlovici Karamazov	12
II. Fiodor Pavlovici se descotoroșește de primul fecior	16
III. Cea de-a doua căsătorie și odraslele respective.....	20
IV. Prâslea, Alioșa.....	28
V. Stareții.....	39
CARTEA A DOUA. O REUNIUNE FĂRĂ ROST	51
I. Sosirea la mănăstire.....	52
II. Bătrânul măscărici.....	58
III. Credincioasele	70
IV. O cucoană puțin credincioasă	80
V. Amin! Amin!	90
VI. Degeaba mai face umbră pământului omul acesta!	102
VII. Un seminarist ambicioș	115
VIII. Scandalul.....	126
CARTEA A TREIA. SENZUALII	137
I. În odăile slugilor	138
II. Lizaveta Smerdeașciaia	145
III. Spovedania în versuri a unei inimi arzătoare	151
IV. Spovedania anecdotică a unei inimi arzătoare	162
V. Spovedania unei inimi arzătoare „învolburate“	172
VI. Smerdeakov	183

VII. O controversă.....	189
VIII. La un păharel de coniac.....	196
IX. Senzualii	205
X. Amândouă împreună.....	212
XI. Încă o reputație pierdută.....	226

PARTEA A DOUA

CARTEA A PATRA. FRĂMÂNTĂRI.....	237
I. Părintele Ferapont.....	238
II. Acasă la Fiodor Pavlovici.....	251
III. Când îți pui mintea cu copiii	257
IV. Acasă la doamnele Hohlakov	263
V. O criză de isterie în salon	271
VI. O altă criză de isterie într-o magherniță	286
VII. La aer curat	297
CARTEA A CINCEA. PRO ȘI CONTRA	311
I. Legământul	312
II. Smerdeakov și ghitara.....	326
III. Frații au prilejul să se cunoască mai îndeaproape	334
IV. Răzvrătirea.....	346
V. Marele inchizitor.....	362
VI. Un capitol care deocamdată nu e prea limpede	391
VII. „E o placere să stai de vorbă cu un om deștept“.....	404

CARTEA A ȘASEA. CĂLUGĂRUL RUS.....	415
I. Părintele Zosima și oaspeții lui.....	416
II. Din viața părintelui ieromonah Zosima, răposat întru Domnul, întâmplări povestite de el și înfațăse în scris de Aleksei Fiodorovici Karamazov	422
III. Din vorbele rostite în felurite împrejurări de părintele Zosima și din învățăturile sale	461

PARTEA A TREIA

CARTEA A ȘAPTEA. ALIOȘA.....	481
I. Duhul putreziciunii	482
II. O clipă.....	498
III. Un fir de ceapă	505
IV. Cana Galileei.....	528

CARTEA A OPTA. MITIA	535
I. Kuzma Samsonov.....	536
II. Copoiu	550
III. Minele de aur.....	559
IV. Pe întuneric.....	574
V. O hotărare neașteptată	581
VI. Sosesc eu!	601
VII. Dreptul primului venit	611
VIII. Coșmarul	633

CARTEA A NOUA. ANCHETA.....	651
I. Cum și-a început cariera funcționarul Perhotin	652
II. Hăitași	661
III. Trecerea unui suflet omenesc prin vămile ispășirii.	
Primul calvar	669
IV. Al doilea calvar	680
V. Al treilea calvar	690
VI. Procurorul reușește să-l încuie pe Mitia	704
VII. Taina cea mare a lui Mitia.	
Protagonistul nu are nici un succes	714
VIII. Declarațiile martorilor. „Copchilașul“	729
IX. Plecarea lui Mitia	741

PARTEA A PATRA

CARTEA A ZECEA. ŞTRENGARIİ	747
I. Kolia Krasotkin	748
II. Prichindeii	754
III. Şcolarul.....	761
IV. Jucika.....	771
V. La căpătăiul lui Iliușa	781
VI. Un copil precoce	801
VII. Iliușa.....	810

CARTEA A UNSPREZECEA. FRATELE IVAN FIODOROVICI	815
I. Acasă la Grușenka	816
II. Piciorușul bolnav.....	827
III. Drăcușorul	840
IV. Un imn de slavă și un secret	849
V. Nu ești tu... nu ești tu!.....	866

VI. Prima întrevadere cu Smerdeakov	873
RVII. Ceă de-a două întrevadere cu Smerdeakov	886
VIII. A treia și ultima întrevadere cu Smerdeakov.....	898
IX. Vedenia lui Ivan Fiodorovici. Diavolul.....	918
X. „Așa a spus el!“	943
CARTEA A DOUĂSPREZECEA. O EROARE JUDICIARĂ	951
I. Ziua fatală	952
II. Martori primejdioși	961
III. Expertiza medicală și un funt de alune	973
IV. Norocul îi surâde lui Mitia.....	981
V. Catastrofa.....	994
VI. Rechizitoriu. Caracterizări	1007
VII. O recapitulare cronologică.....	1022
VIII. Disertație asupra lui Smerdeakov.....	1029
IX. Psihologie în doi timpi și trei mișcări.	
Troica în zbor. Concluziile	1042
X. Pledoaria. O bătă cu două capete.....	1057
XI. Banii n-au fost furăți, fiindcă n-au existat.....	1063
XII. Și deci nu poate fi vorba de un asasinat	1072
XIII. Cazuistică.....	1083
XIV. Mujicii s-au ținut bine	1093
Epilog.....	1103
I. Planuri pentru evadarea lui Mitia	1104
II. Pentru o clipă minciuna devine adevăr	1111
III. Înmormântarea lui Iliușacika.	
Cuvintele rostite lângă piatra	
din marginea drumului	1121

FIODOR PAVLOVICI KARAMAZOV

Aleksei Fiodorovici Karamazov era cel de-al treilea feier al lui Fiodor Pavlovici Karamazov, un moșier de la noi din ținut, a cărui moarte tragică, survenită în împrejurări misteroioase acum vreo treisprezece ani – despre care o să am prilejul să vorbesc mai pe larg ceva mai încolo – stârnise la un moment dat oarecare vâlvă în jurul numelui său (aşa se și explică de ce lumea își mai aduce și acum aminte de el). Deocamdată mă voi mulțumi să vă spun că acest „moșier“ (cum i se zicea, cu toate că nu-mi amintesc să fi locuit vreodată la el, la moșie) părea a fi un personaj destul de ciudat, deși ca tip omenesc nu constituia cătuș de puțin o excepție: Fiodor Pavlovici nu era numai o canalie și un desfrânat, dar, în același timp, și un om absurd; trebuie să adaug și că făcea parte din categoria aceea de însi care, oricât de absurzi ar fi, se pricep totuși de minune să-si aranjeze afacerile, singurul lucru, pare-se, la care se pricep cu adevărat. Așadar, Fiodor Pavlovici își începuse cariera fără să aibă mai nimic, fiindcă moșia lui era destul de săracă: se ducea pe la mesele altora, mâncând azi aici, mâine dincolo, și dorința lui cea mai mare era să ajungă să trăi pe spinarea unui boier mai cu dare de mâna, ca după moartea lui să iasă la iveală că lăsase o avere care se ridică la aproape o sută de mii de ruble, bani gheăță. Și când te gândești că toată viața lui fusese cel mai absurd și

mai aiurit individ de la noi din ținut! Repet: nu este vorba de prostie – majoritatea celor asemenea lui sunt oameni destul de inteligenți și mai au, pe deasupra, și o anumită şiretenie –, ci de comportarea absurdă, care are un caracter specific, aș spune chiar național.

Fiodor Pavlovici fusese însurat de două ori și avea trei fi: cel mai mare, Dmitri Fiodorovici, de la soția dintâi, iar ceilalți – Ivan și Aleksei – din a doua căsătorie. Prima lui soție era dintr-o familie de moșieri, Miusov, oameni cu stare și bine văzuți în gubernia noastră. Cum se făcea totuși că o fată frumoasă, cu zestre și, pe deasupra, intelligentă și dezghețată, așa cum sunt atâtea fete din generația noastră și cum se întâmplă să mai apară pe ici, pe colo și în trecut, fusese în stare să se mărite cu un „terchea-berchea“, cum era considerat Fiodor Pavlovici pe atunci, astă n-aș mai putea să vă spun. Am cunoscut cândva o domnișoară din generația „romantică“ de altădată, care, după câțiva ani de tainică iubire pentru un domn, cu care de altfel s-ar fi putut mărita oricând fără nici un fel de inconvenient, și-a făurit singură în închipuire tot felul de piedici ce s-ar fi ridicat în calea fericii sale și pe care nu le-ar fi putut cu nici un chip înlătura, încât, în cele din urmă, într-o noapte vijelioasă, și-a făcut seama, aruncându-se de pe un mal râpos – unde, pare-mi-se, se afla o stâncă – în valurile clocoitoare ale unui râu adânc, și s-a înecat dintr-o fantezie, numai și numai ca s-o imite pe Ofelia lui Shakespeare; îmi vine să cred că lucrurile s-ar fi schimbat dacă acea stâncă faimoasă – pe care mai demult o îndrăgise – n-ar fi fost atât de poetică și dacă în locul ei s-ar fi aflat un mal neted și foarte prozaic; poate că atunci fata nu s-ar mai fi sinucis. Faptul este perfect autentic și sunt convins că în ultimele două-trei generații cazurile acestea au fost destul de frecvente în istoria poporului nostru. Tot așa și cu Adelaida Ivanovna Miusova: măritișul ei fusese, fără doar și poate, efectul unor influențe străine, rezultatul „frământărilor unui suflet captiv“. Poate că voise să-și afirme astfel independența ei feminină, să protesteze împotriva condițiilor sociale, împotriva despotismului familiei și

rudelor, în timp ce, pe de altă parte, imaginația ei indulgentă reușise să-o convingă – deși numai pentru o clipă – că Fiodor Pavlovici, pe care toată lumea îl știa ca pe un linge-blidă, era în realitate omul cel mai curajos și mai ascuțit la limbă al epocii aceleia de tranziție spre alte vremuri mai bune, când, de fapt, individul nu era decât un biet măscărici și o inimă acră, atâtă tot. Ceea ce o încântase mai ales pe Adelaida Ivanovna fusese latura aventuroasă a măritișului ei, adică răpirea. În ceea ce-l privește pe Fiodor Pavlovici, prin însăși poziția pe care o avea în societate, era omul cel mai potrivit pentru asemenea lovitură de teatru, pentru că dorea din tot sufletul și cu orice preț să parvină, iar ca să intră într-o familie bună și să mai iei și zestre pe deasupra era, desigur, un lucru foarte șpălit. Cât despre dragoste – pare-mi-se – nu exista nici un dram la mijloc atât din partea miresei, cât și din partea mirelui, deși Adelaida Ivanovna era o fată într-adevăr frumoasă. A fost, cred, unicul caz de acest fel din viață acestui om muieratic, gata oricând să se aprindă la prima chemare, de cum vedea o fustă trecând pe lângă el. Adelaida Ivanovna era, aşadar, excepția, fiind singura femeie care nu-i spunea nimic.

Aproape imediat după ce fugise cu dânsul, Adelaida Ivanovna deschise ochii asupra bărbatului ei și-și dăduse seama că nu simțea nimic altceva pentru el decât dispreț. Lucrurile stând astfel, urmările căsătoriei nu întârziară să se arate. Si cu toate că familia miresei se resemnase destul de repede, ba chiar acceptase să-i încredințeze fugarei zestrea cuvenită, cei doi soți duseseră încă din primele zile o viață agitată, de certuri și neîncetate hărțuieli. Se spune că, în ciuda neînțelegerilor, Tânără căsătorită dăduse totdeauna dovadă de noblețe și frumusețe de caracter, arătându-se cu mult deasupra soțului său, care, după cum s-a aflat în ultimul timp, pusea mâna pe toată avereia ei – aproape douăzeci și cinci de mii de ruble – chiar din momentul când o căpătase, bani gheăță, pe care soția sa trebuise de la bun început să-i considere ca și pierduți. În foia de zestre mai erau trecute un cătun și o casă destul de arătoasă la oraș, pe

care, bineînțeles, Fiodor Pavlovici încercase în fel și chip să și le însușească printr-un act legalizat și cine știe dacă nu și-ar fi ajuns scopul numai și numai fiindcă soția, scărbită până în adâncul sufletului și sătulă până-n gât când îl vedea cum îi cersește banii și încearcă să-o săntajeze cu atâta cinism, se simțea prea istovită ca să-i mai țină piept și ar fi dat orice numai ca să-l lase în pace. Din fericire, familia intervenise la timp, reținând ghearele jecmănitului. Se știe, de asemenea, că de multe ori soții ajungeau chiar la bătaie și că în asemenea ocazii nu Fiodor Pavlovici, ci Adelaida Ivanovna se dovedea mai iute de mâna. Era o femeie ușoară, impulsivă, aprigă la mânia, îndrăzneață și, pe deasupra, înzestrată cu o putere fizică la care nu te-ai fi așteptat. După câțiva ani de conviețuire, soția își luase lumea în cap și plecase cu un seminarist, un amărât de învățător, sărac lipit pământului, lăsând în seama lui Fiodor Pavlovici un copil de trei ani – Mitia. Văzându-se singur, preacinstiul soț nu găsise altceva mai bun de făcut decât să-și transforme imediat casa într-un fel de harem și să-o țină numai în chefuri, iar când se sătura de beții, să colinde gubernia în lung și-n lat, povestind cu lacrimi în ochi oricui voia să-l asculte despre infamia Adelaidei Ivanovna; lamentările lui erau mai totdeauna însoțite de o serie de amănunte din viață conjugală, pe care un soț se sfiește de obicei să le dea în vîleag față de străini. Mai mult, s-ar fi zis că rolul de soț încoronat pe care-l juca în ochii lumii, ca și toate detaliile intime nu numai că-i făceau plăcere, ci chiar îl măguleau. „Te lauzi de parcă ai fi fost avansat“, îi spuneau unii mucalăti. Alții susțineau că omul se simțea pur și simplu fericit că, în sfârșit, avea prilejul să se arate într-o nouă postură comică, prefăcându-se într-adins, că lumea să râdă și mai cu poftă, că nu observa ridicolul situației. Cine știe, poate că totuși nu era decât o naivitate din partea lui... După câțiva timp, Fiodor Pavlovici izbutise, de bine, de râu, să dea de urma fugarei. Nenorocita se afla la Petersburg, unde se refugiase în cele din urmă cu seminaristul ei, apucând pe calea celei mai neînfrâname emancipări. Fiodor Pavlovici începuse să se frâmânte și-și pusese în gând să plece la

Petersburg. Pentru ce, probabil că nici el n-ar fi știut să spună. Ar fi și plecat, desigur, dacă, luând această hotărâre, nu s-ar fi simțit îndreptățit să tragă mai înainte un chef zdra-vân ca să prindă curaj. Tocmai atunci, familia soției sale fusese înștiințată însă că biata femeie își încheiașe socote-lile cu viața. Murise subit, într-o mansardă, după unii, de februară tifoidă, după alții, răpusă de foame. În momentul când Fiodor Pavlovici aflase vestea, era beat turtă; se zice că ar fi ieșit valvărtej în stradă, strigând de bucurie, cu brațele ridicate la cer: „Slobozește acum pe robul tău!“ Unii susțin totuși că plângerea în hohote, ca un copil, încât și se rupea inima auzindu-l, oricât și s-ar fi părut de respingător. Se poate să fi avut și unii, și alții dreptate, adică să fi fost fericit, pentru că se văzuse în sfârșit liber, și să fi și plâns moartea celei care-i dăruise libertatea. Oamenii, oricât ar fi ei de răi, sunt adeseori mai naivi decât s-ar putea crede și au o candoare pe care nimeni nu le-ar bănui-o. Ca oricare dintre noi, de altfel.

||

FIODOR PAVLOVICI SE DESCOTOROSEȘTE DE PRIMUL FECIOR

Nu e greu să ne închipuim ce fel de tată putea să iasă dintr-un om ca Fiodor Pavlovici și ce educație putea el să dea unui copil. Procedase, aşadar, exact aşa cum era de așteptat, părăsindu-și cu desăvârsire și definitiv odrasla zămislită cu Adelaida Ivanovna, și nu din ură sau dintr-un sentiment de mândrie conjugală rănită, ci pentru că uitase, pur și simplu, că avea un fiu. Așa se face că în vreme ce tatăl împuia capul tuturor cu tânguirile lui lăcromoase, făcând din casa lui un adevarat lăcaș de desfrâu, băiețașul, Mitia, care abia împlinișe trei anișori, ajunse să fie ocrotit de Grigori, o slugă

credincioasă. Dacă acesta n-ar fi avut grija de bietul copil, nu s-ar fi găsit nimeni în toată casa care să-l primenească măcar. Rudele din partea mamei păreau că nici nu se sinchisesc de existența lui, mai ales în primul an. Bunicu-său, domnul Miusov, tatăl Adelaidei Ivanovna, încetase din viață; bunica, rămânând văduvă, se mutase la Moscova, unde căzuse bolnavă la pat, iar în ceea ce le privește pe surorile maică-sii, se măritaseră între timp, aşa încât aproape un an de zile Mitia rămăsese în bordeul lui Grigori. De altfel, chiar dacă taică-său și-ar fi amintit de el (oricum, nu se putea să nu știe că are un copil), l-ar fi ținut tot așa surghiunit în cocioaba lui Grigori, fiindcă – orice s-ar zice – băiatul ar fi fost cât de cât o piedică pentru viața lui dezmarcată. Tocmai atunci întâmplarea făcuse să se întoarcă în țară un vâr de-al răposatei, anume Piotr Aleksandrovici Miusov, care fusese până atunci la Paris și care mai apoi avea să plece din nou, pentru mai mulți ani, în străinătate. Pe vremea aceea, Miusov era în floarea tinereții, un om cu totul deosebit de restul familiei, cultivat și umblat prin lume, obișnuit cu viața marilor capitale, european până în vârful degetelor – și aşa avea să rămână toată viața –, care avea să devină un liberal convins de felul celor de pe la 1840–1850. Miusov, de altfel, era în legătură cu o serie întreagă de liberali din țară, ca și din străinătate, oameni în ton cu cele mai avansate idei ale epocii; și cunoscuse personal pe Proudhon și pe Bakunin; iar la bâtrânețe nu era placere mai mare pentru el decât să vorbească despre evenimentele petrecute în primele trei zile ale Revoluției Franceze din februarie 1848, la Paris, la care – după cum lăsa să se înțeleagă – ar fi luat și el parte, luptând efectiv pe baricade. Era poate cea mai frumoasă amintire a lui din tinerețe. Ca situație materială, era un om înstărit, stăpân peste o mie de suflete, aşa cum se socoteau avuțiile altădată. Avea o moșie de toată frumusețea în împrejurimile orașului, învecinată cu pământurile vestitei noastre mănăstiri, cu care – încă de la început, adică de când intrase în posesia moștenirii – Piotr Aleksandrovici era în proces și părea că-o să mai fie încă multă vreme pentru nu știu ce drepturi asupra pescuitului în râu sau a tăierii copacilor din pădure – nu mai țin minte.